
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Yrd. Doç. Dr. Muharrem AFŞAR
Anadolu Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
mafsar@anadolu.edu.tr

ÖZET

Dünyada özellikle son dönemlerde meydana gelen sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak, doğrudan yabancı yatırımların gerek boyutları, gerekse yönü önemli değişikliklere uğramıştır. Önceleri sadece gelişmiş ülkelerin önemli bir pay aldığı dorudan yabancı yatırımlar, bugün artık gelişmekte olan ülkelere de yönelmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar konusunda bir diğer gelişme de bu yatırımların girdiği sektörlerde yaşanmaktadır. İmalat sanayi başta olmak üzere sanayi sektöründe yoğunlaşan bu tür yatırımlar, özellikle küreselleşme sürecinin de etkisiyle finansal hizmetler sektörüne de yönelmiştir. Finansal hizmetler sektörünün bankacılık alt sektöründe yapılan doğrudan yabancı yatırımların içinde buldukları ulusal ekonomilere etkisi ise, son dönemler de üzerinde durulması gereken konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABSTRACT

Due to the recent socio-economic developments in the world, both the dimension and direction of foreign direct investments have changed significantly. According to this, foreign direct investments which only developed countries get the largest share previously have tend to move toward developing countries nowadays. Another improvement about the foreign direct investments is seen in the sectors which these investments are made. This kind of investments which intensified in manufacturing industries has moved towards financial services sector especially with the influence of globalization process. The effects of foreign direct investments made in the banking sub-

sector of financial services, to the national economies are subjects that have to be focused in recent days.

GİRİŞ

Küreselleşmenin bir boyutu olan finansal piyasalardaki küreselleşme ile birlikte, tasarrufların ve yatırımların dünya genelinde etkin dağılımının sağlanması beklenmektedir. Küreselleşmenin önemli alanlarından birisi de üretimin küreselleşmesidir. Üretimin küreselleşmesi aracılığıyla üretim alanı olarak dünya bir bütün olarak değerlendirilmeye başlanmış ve maliyet avantajı sağlayabilmek amacıyla iktisadi açıdan optimum bölgelerde üretim dağılmıştır.

Küreselleşme süreci öncesinde yeterince önemsenmeyen doğrudan yabancı sermaye yatırımları bugün, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir. Doğrudan yabancı yatırım taraftarlarına göre küreselleşme sürecinde bir ülke ne kadar çok yabancı yatırım çekebilirse, o kadar çok küresel üretimden ve gelirden pay alabilecek ve ulusal refahı artabilecektir.

Son yıllarda doğrudan yabancı yatırımların sektörel dağılımında önemli bir değişim yaşanmaktadır. 1990'ların ikinci yarısından itibaren hizmetler sektörü, özellikle finansal hizmetler sektörüne yönelik doğrudan yabancı yatırımların payında önemli bir artış gözlenmektedir. Finansal hizmetler sektörüne yönelik doğrudan yabancı yatırımların bölgesel dağılımında gelişmekte olan ülkeler, özellikle yeni gelişen piyasaların önemi ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yönelik finansal sektör doğrudan yabancı yatırımlarının

öncelikli olarak yöneldiği alanlardan birisi bankacılık sektörüdür.

Doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sektörüne yönelmesinin nedenleri ve etkileri incelenmesi gereken bir olgu olarak karşımızda bulunmaktadır. Bu amaca yönelik olarak hazırlanmış olan bu çalışmada önce genel anlamda küreselleşme olgusu ve doğrudan yabancı yatırım süreci ilişkisi vurgulanmakta, ardından dünyada doğrudan yabancı yatırımların son dönem gelişimi ortaya konulmakta, izleyen aşamada doğrudan yabancı yatırımların sektörel değişimi ve gelişmekte olan ülkeler açısından bankacılık sektörü doğrudan yabancı yatırımları incelenmekte ve son olarak ise gelişmekte olan ülkelere yönelik bankacılık sektörü doğrudan yabancı yatırımlarının etkileri sunulmaktadır.

KÜRESELLEŞME VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Günümüz dünya ekonomisinin son dönemlerdeki temel belirleyicisi küreselleşme sürecidir. Bu süreçte bağlı olarak artık ulusal kültürlerin, ekonomilerin ve sınırların ortadan kalkmaya yüz tuttuğu, politik kutuplaşmaların ortadan kalktığı, her alanda liberal eğilimlerin güç kazandığı, teknolojinin hızla geliştiği ve toplumsal hayatın büyük bir kısmının global süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşıyoruz.

Temelde ekonomik bir olgu olarak karşımıza çıkan küreselleşme, siyasal ve sosyo-kültürel boyutları da olan bir süreçtir. Küreselleşme tarihin akışı içinde ortaya çıkan bir olgu olduğu kadar; uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması, ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, teknolojideki hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal ve sosyo-kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmaları olarak tanımlanabilir.

Küreselleşme konusunda, diğer unsurlarından arındırıp salt ekonomik boyutunu öne alarak bir tanımlama yapılabilir. Bu anlamda Ekonomik küreselleşme, genel olarak ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonunu, yani dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesini ifade etmektedir. Ekonomik küreselleşme sürecinde, mal ve hizmetler ile uluslar arası sermaye hareketleriyle ilgili sınır-ötesi işlemler çeşitlenerek artmakta ve teknoloji dünya çapında daha hızlı bir biçimde yayılmaktadır.

Küresel ekonomi küresel üretim ile küresel finans tarafından oluşturulan bir sistemdir. Finansal piyasalardaki küreselleşme, tasarrufların ve yatırımların dünya genelinde etkin bir şekilde tahsis edilmesine imkan vermektedir. Çeşitli ülkelere giren sermaye hareketlerindeki artışlar bu ülkelerdeki yatırımları artırarak büyümeyi olumlu bir şekilde etkileyebilmektedir. Ancak, bu akımların niteliğine bağlı olarak, girdikleri ülkelerde finansal istikrarsızlığa yol açabilme olasılığı da son yıllarda yaşanmış önemli tecrübelerdendir.

Üretimin küreselleşmesi, ülke bazında faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini diğer ülkelere ve kıtalara yaymalarını ifade etmektedir. Üretim faaliyetleri global firmalar aracılığıyla sınır-ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları gibi değişik şekillerde uluslar arası arenaya taşınmaktadır. Üretim alanı olarak bütün dünyayı hedefleyen bu firmalar, üretim faaliyetlerini maliyet avantajı sağlayacak ülkelere kaydırmanın yollarını aramakta ve faaliyetlerini hammadde maliyeti, ara malı maliyeti, işgücü maliyeti ve dışsal maliyetler açısından daha cazip gördükleri ülkelere kaydırmaktadırlar.

Bu noktada karşımıza sermaye transferleri ve bu sermayenin gittiği ülkede yatırımlara aktarılması süreci yani yabancı sermaye yatırımları çıkmaktadır. Dünyadaki küreselleşme sürecine bağlı olarak hemen tüm ülkelerin ilgi odağı haline gelmiş olan yabancı sermaye yatırımları literatürde genel olarak iki grupta incelenmektedir. Bunlar;

Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Foreign Direct Investment-FDI) : Doğrudan diğer bir ülkedeki varlıkların sahiplerine fabrika, teknoloji v.b konularda yapılan yatırımlar,

Yabancı Portföy Yatırımları (Foreign Portfolio Investment-FPI) : Riske uygun en yüksek getirinin sağlanması için diğer bir ülkede hisse senedi, tahvil, bono şeklinde yapılan (doğrudan yabancı yatırımlar dışındaki) yatırımlardır.

Doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları genel anlamda birbirine benzemekle birlikte aralarında belirgin farklar bulunmaktadır. Portföy yatırımları sermaye sahiplerinin faiz geliri ve temettü elde etmek için başka ülkelerdeki menkul kıymetlere yatırım yapmalarıdır. Bu nedenle de daha yüksek faiz geliri ve temettü veren alanlara sermaye hareketi olacaktır. Portföy yatırımları

doğrudan yabancı yatırımlara göre daha karmaşıktır.

Doğrudan yabancı sermaye, yatırılabılır kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından başka bir ülkeye taşınması şeklindedir. Bu anlamda doğrudan yabancı yatırımlar portföy yatırımlarından farklı olarak marka, teknoloji, işletmecilik bilgisi gibi maddi olmayan varlıkların transferini ve yatırımcıya yatırımını kontrol etme yetkisini de içermektedir. (Blomstrom ve Kokko,1998:1-31). Bir ülke borsasında işlem gören şirketlerin hisselerinin bir diğer ülke veya ülkelerin kuruluşları tarafından satın alınmasını ifade eden portföy yatırımları dışında kalan ve bir veya birden fazla uluslararası yatırımcının tamamına sahip olarak veya yerli bir veya bir kaç firma ile ortaklık halinde gerçekleştirdiği yatırımlar, doğrudan yabancı yatırım olarak tanımlanmaktadır (DPT,ÖİK,2000:1). DYY, Yabancı firmaların diğer ülkelerde karlı alanlarda yeni firma kurmaları veya mevcut bir firmayı satın almaları şeklinde gerçekleşmekte ve yatırımın yönetim ve denetimi büyük ölçüde yabancıların elinde bulunmaktadır.

Küresel üretimin yeniden yapılanması anlamına da gelen doğrudan yabancı yatırımlar, aslında yeni bir süreç değildir ve başlangıcı 1850’li yıllara kadar gitmektedir. Günümüzde farkı ise artık daha çok ülke ve insanın, küreselleşmeye daha sıcak bakması ve kalkınmada daha büyük bir rol oynaması için çaba göstermesidir. Dünyada küreselleşme süreci öncesinde yeterince önemsenmeyen doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bugün kalkınmaya olan katkısıyla, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir. Doğrudan yabancı yatırım taraftarlarına göre küreselleşme sürecinde bir ülke ne kadar çok yabancı yatırım çekebilirse, o kadar çok küresel üretimden ve gelirden pay alabilecek ve ulusal refah artabilecektir(Gürak,2003).

Doğrudan yabancı yatırımlarının miktarı ve niteliği ülkelerin kalkınma düzeyi üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Günümüz dünyasında çeşitli ülkelere giden doğrudan yabancı sermaye akımlarındaki artışlar, bu ülkelerin büyümesini hızlandırmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım miktarı ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin doğru yönlü olduğu, sadece teorik ve analitik çalışmalardan elde edilen bir sonuç olmayıp, bir çok ülke deneyimiyle ortaya çıkan bir olgu olarak kabul görmektedir. Bu nedenle doğrudan yabancı yatırımlar ülkelerin tercih ettiği bir durum haline gelmiştir.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE GOÜ’LER

Geçmişte, doğrudan yabancı sermaye sadece; tasarruf açığını kapatmak, üretimi artırmak, işsizliğe çözüm getirmek, üretim maliyetlerini düşürmek, ucuz işgücü, taşıma giderlerinden tasarruf sağlamak, vergi avantajlarından faydalanmak, ucuz hammadde kullanmak ve döviz rezervlerini genişletmek gibi nedenlerle cazip bulunuyordu. Ancak günümüzde, yabancı sermaye yatırımlarından beklenen faydalar daha da artmıştır. Yabancı sermayeyi çekmek isteyen ülkeler, genellikle yabancı sermaye ödemeler dengesini sağlamak, ülke içinde sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturmak, ülkeye yeni teknolojiler kazandırmak, know-how getirmek, gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak, promosyon, dış piyasalara giriş imkanlarını genişletmek ve insan kaynaklarını geliştirmek gibi etkilerinden faydalanmak istemektedirler (Çapraz,2003:11).

Doğrudan yabancı yatırımların niteliği ve etkileri, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle bu tür yatırımları çekmek için çeşitli özendirici tedbirler almaya yönelmektedirler. Doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasındaki rolü, bütçe açıklarının finansmanındaki payı ve endüstriyel yapılanmasının ilerlemesindeki etkisi bu yatırımların hızla artmasına sebep olmuştur.

GOÜ’ün kalkınma öncelikleri, sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin başarılmasını, yatırımların artırılmasını, dünya pazarlarında ihracat gücünün artırılmasını, daha fazla ve daha iyi istihdam fırsatlarının yaratılmasını, teknolojik gelişmenin güçlendirilmesini ve gelecek nesiller için çevrenin korunmasını içermektedir. Bilindiği gibi gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik kalkınmalarının finansmanındaki yapısal kısıtlar ve bunun hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıkan sermaye birikimi yetersizliği, bu ülkeleri dış finansman arayışlarına itmektir. Doğrudan yabancı sermaye, kalkınmanın gereği olan yatırımlar ve bunun finansmanın sağlanması bağlamında GOÜ için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımlara karşı GOÜ’de var olan yaklaşımlar, geçmişten günümüze süreç içerisinde büyük dönüşümler yaşamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan Doğu Bloğunun çözüldüğü 1989 yılına kadar olan dönem ilginç özellikler göstermektedir. Dönem boyunca istisnaları olmakla

birlikte, genel olarak uluslararası yatırımcılara ve bunların yaptığı yatırımlara karşı şüpheli bir yaklaşım süre gelmiştir. Bu dönem boyunca gelişmiş ülkeler, doğrudan yabancı yatırımları çekebilmek için çeşitli yöntemlere bağlı olarak çaba sarf ederken, doğrudan yabancı yatırımlara daha fazla ihtiyaç duyulan gelişmekte olan ülkelere, bu şekilde bir uygulamaya şüphe ile yaklaşmıştır. Bu dönemde GOÜ yabancı yatırımların ülke egemenliklerini tehlikeye sokacağı, orta ve uzun vadede kaynak girişinden daha çok çıkışına yol açacağı ve önlem alınmadığında yerli firmaların yerini alacağı gibi endişelere bağlı olarak (Ryrie,1987:127), bu önemli dış finansman kaynağından yeterince yararlanamamıştır.

Ancak, tarihsel süreçte GOÜ'nün doğrudan yabancı yatırımlara bakışı önemli ölçüde değişim göstermiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğu, doğrudan yabancı yatırımlar konusundaki endişelerinden büyük ölçüde vazgeçmiştir. Hatta eski Doğu Bloğu ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla, GOÜ arasında doğrudan yabancı yatırımları kendilerine çekebilmek için bir yarış başlamıştır. Nitekim, Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bir araştırmaya göre, 1990'lı yıllarda giderek artan sayıda ülke ulusal yatırım iklimi ile ilgili düzenlemelerde değişikliklere giderken bu değişikliklerin yüzde 94,2'si doğrudan yabancı yatırımların lehine olmuştur (UNCTAD, 1998:15).

Bugün artık doğrudan yabancı yatırımın GOÜ'de ekonomilerin gelişmesi ve büyümesi için çok önemli bir faktör olduğu genel kabul görmektedir. Yapılan bir çok araştırmanın sonuçları, doğrudan yabancı yatırımların teknoloji transferini tetiklediği, insan kaynakları birikimine yardımcı olduğu, uluslararası ticarete entegrasyonu sağladığı, rekabete daha açık bir iş ortamı yarattığını ve girişimleri geliştirdiğini ortaya koymaktadır(OECD,2002).

Daha önceleri, özellikle 1970'li ve 1980'li yıllarda, daha çok sermaye ihraç eden gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşmiş olan doğrudan yabancı yatırımlar, 1980'lerin sonundan itibaren artan oranlarda gelişmekte olan ülkelere de gitmeye başlamıştır. Özellikle 1990 sonrası dönem, GOÜ'e önemli oranda doğrudan yabancı sermaye girişinin yaşandığı yıllar olmuştur.

1990 sonrası GOÜ yönelik doğrudan yabancı yatırımların gelişimi yukarıdaki tablo yardımıyla ortaya konulmuştur. Görüldüğü gibi GOÜ'e doğrudan yabancı yatırımlara yönelik sermaye

girişleri 1990'lı yıllardan sonra önemli oranda artış göstermiş, yıllık 30 milyar dolarlardan 165 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Öyle ki 1997-1998 kriz yıllarından sonra bu ülkelere büyük ölçüde kısa vadeli sermaye çıkışı yaşanırken, doğrudan yabancı yatırımlar çok büyük oranda bir artış göstermese de, istikrarlı seyrini devam ettirmiştir.

Tablo 1: GOÜ'lere Yönelik Net Özel Sermaye Girişleri (Milyar Dolar)

Kaynak; IMF, WEO, 1998-2000-2003.

Yıllar	DYY	Potföy Yat.	Diğer	Toplam
1991	31,5	24,7	62	118,2
1993	57,9	98,7	19,6	176,2
1995	101,5	41,2	67,4	210,1
1997	143,9	63,3	-74,6	132,6
1999	163,8	33,9	-128,2	69,5
2000	165,2	-4,3	-114	46,9
2002	157,1	14,6	-113,7	58
2003	165,7	15,8	-104,7	76,8

Yine GOÜ yönelik net özel sermaye akımlarının çok büyük bir kısmının doğrudan yatırımlara yönelik sermaye akımlarından oluştuğu, portföy yatırımları ve diğer sermaye hareketlerinin ise dalgalı bir seyir gösterdiği görülmektedir.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ

DYY'ın bir ülkeye gelmesini etkileyen ya da belirleyen faktörler nelerdir? Bu noktada dönemler itibariyle belirleyici faktörlerin değişime uğradığını görmekteyiz. Bir başka ifadeyle DYY çekmek için farklı dönemlerde farklı özelliklere sahip olmak gerekmiştir. Örneğin, II. dünya savaşı sonrasında, gelişmiş ülkelerinin ihtiyaç duydukları hammaddelere sahip olmak DYY çekmekte en önemli faktör olarak görülmüştür. İlerleyen dönemde 70'li yıllarda ise, ucuz işgücüne sahip

olmak DYY çekebilmenin önemli bir kriteri haline gelmiştir.

DYY'ın gideceği yeri belirleyen en önemli etkenler hiç şüphesiz ekonomik olanlardır. Buna göre piyasaların büyüklüğü, zengin doğal kaynaklar, düşük maliyetli esnek işgücü gibi faktörler yatırımları gideceği ülkenin belirlenmesinde etkilidir. Ancak, günümüzde DYY çekebilmek için sadece ekonomik belirleyiciler yeterli bir kriter olmayıp, tamamlayıcı politikalar zorunlu hale gelmiştir.

Küreselleşmenin önemini daha da artırdığı son dönemlerde, rekabet olgusu ve kalkınma hızlarını artırma zorunluluğu, gelişmekte olan ülkeleri DYY kendi ülkelerine çekmekte kullanılacak çeşitli politikalar üzerinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda özellikle gelişmekte olan ülkeler DYY etkileyen faktörleri göz önünde bulundurarak ve bunlara yönelik politikalar geliştirmektedir. DYY'ın bir ülkeye gelmesinde önemli olan belirleyiciler yada faktörler genel olarak şu şekilde sıralanmaktadır (Sabır,2002:3);

Ekonomik ve siyasi istikrar

Teşvik tedbirlerinin varlığı

Özelleştirme uygulamaları

Vergileme politikaları

Rekabet yapısı ve politikaları

Bilindiği gibi işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin temel güdüleyicisi kar elde etmektir. Bu anlamda DYY için de en temel güdü kârdır. Ancak bu kâr devamlılık arz etmelidir. Başka bir ülkede yatırımda bulunmak kararı verilirken kârlılık kadar, bu kârlılığın devamlılığı da aranmaktadır. Kârın devamlılığını sağlayan en önemli etken ise ekonomik ve siyasi istikrardır. DYY genellikle büyük ölçekli çok uluslu işletmeler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu tür işletmeler yatırım için gittikleri ülkelerde öncelikli olarak, o ülkelerin ekonomik ve siyasi istikrara sahip olup olmadıklarına bakarlar. Bu konuda yapılmış çalışmalarda bir ülkedeki ekonomik ve siyasi istikrar ile DYY arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu ortaya konmuştur (Singh ve Kwang, 1995). Bu anlamda Ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın varlığı o ülkede yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcıların kararlarında olumsuz etki yaratmaktadır.

Bir ülkeye doğrudan yabancı yatırımların gelmesinde etkili olan bir diğer önemli faktör ise,

yatırım bekleyen ülkenin yabancı yatırımcılara sağlamış olduğu kolaylıklar ve yapılan hukuki ve teknik düzenlemelerdir. DYY bekleyen ülke hükümetleri yatırım indirimi, gümrük vergilerinden muafiyet, ucuz kredi gibi teşvik tedbirleri ile yabancı sermayeyi yatırım yapmaya özendirirler. GOÜ'nün bir çoğunda bu tür teşviklerin DYY'ın önemli bir belirleyicisi olduğu kabul edilmektedir (Güngör,2002:74). Ancak yabancıları kendi ülkesinde yatırıma çekmek isteyen hemen her ülkenin bu tür teşvikleri düzenlemesi, bunların etkinliğini azaltmaktadır.

Son dönemlerde özellikle DYY'ı gerçekleştiren çok uluslu şirketler bu gibi teşvik tedbirlerinden ziyade, siyasi ve ekonomik istikrara, söz konusu ülkenin dünya ticaret sistemine ve bu sistem bünyesinde oluşturulan anlaşmalara ne ölçüde katıldığına daha çok önem vermektedirler (Kiely,1998:46-60). Örneğin, Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI), yatırım akımlarının sürekliliğini sağlamak ve garantiye almak amacıyla yapılmıştır. Tüm bu düzenlemeler doğrudan yabancı sermaye yatırımı akımlarının önünü açmak ve sağlam bir çerçeveye oturtmak amacıyla yapılmaktadır.

Bir ulusal ekonomide yürütülen idari prosedürler ve işlemler de doğrudan yabancı yatırımlarının çekilmesinde oldukça önemlidir. Çünkü idari prosedür ve işlemlerin fazla vakit alması, bürokratik işlemlerin çokluğu ve karmaşıklığı yabancı yatırımlar için önemli bir giriş engeli oluşturabilir. Buna karşılık etkin ve hızlı işleyen bir idari süreç birçok ülkeye yabancı sermaye yatırımı çekmekte avantaj sağlamaktadır. Düşük vergileme, yabancı yatırımcılarla ikili vergi anlaşmaları gibi uygulamalar da yabancı yatırımlar üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu anlamda artık günümüzde, DYY çekmek isteyen ülkeler arasında düşük vergileme rekabetinin yaşandığı da bir gerçektir (Sabır,2002:5).

Küreselleşme süreciyle birlikte, geçiş ekonomileri olarak adlandırılan eski doğu bloğu ülkeleri başta olmak üzere, bir çok ülkede özelleştirme uygulamaları gündeme gelmiştir. Özelleştirme uygulamalarının ana hedeflerinden birisi, mülkiyetin el değiştirmesi yoluyla ekonomide rekabetin sağlanmasıdır. Bu amaçla yürütülen özelleştirme uygulamaları, doğrudan yabancı yatırımları çekmekte oldukça etkili olmaktadır. Yabancı yatırımcıların yönetim deneyimi, know-how getirebilme yeteneği ve ekonominin geneline kazandıracığı etkinliği göz önünde bulundurarak, özelleştirilen işletmeleri yabancıların satın almasına

imkan tanıyan özelleştirme politikaları, DYY çekme açısından önemlidir.

Doğrudan yabancı yatırımların bir ülke ekonomisine yönelmesinde bir başka belirleyici ise, rekabet politikalarıdır. Kartel anlaşmaları, piyasa gücünün kötüye kullanımı gibi antirekabetçi firma davranışlarını önlemeye yönelik kurallar ve uygulamalar bütünü olan rekabet politikası, piyasalarda yerli firmalar tarafından yapay giriş engelleri oluşturulmasını önlemekte ve bu bağlamda yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye akışı açısından kritik bir rol oynamaktadır.

DÜNYADA DYY GELİŞİMİ

Günümüzde dünyada meydana gelen siyasal değişiklikler ile birlikte yabancı yatırımların yönü de değişikliğe uğramıştır. Başta dağılan Doğu Bloku ülkeleri ile Çin olmak üzere siyasal ve ekonomik rejimleri farklı ülkeler yabancı yatırımlar için yeni alanları oluşturmuştur. Çin, ucuz, yoğun ve nitelikli işgücü ile doğrudan yabancı yatırımları cezbeden ve faydalanan en önemli ülkelerden biri olmuştur.

Birleşmiş Milletler tarafından her yıl hazırlanmakta olan “UNCTAD Dünya Yatırım Raporu” dünyada doğrudan yabancı yatırımlar ile ilgili gelişmeleri ortaya koymaktadır. Bu raporlardan elde edilen bilgilere göre; 1980 yılında 57 Milyar Dolar, 1990 yılında 202 milyar dolar olan dünya çapında DYY dolaşım hacmi, 2000 yılında 1,3 trilyon dolarlık rekor bir büyüklüğe ulaşmıştır. Ancak 2001 yılından itibaren düşüş trendine girmiş bulunmaktadır. Nitekim, 2000 yılında 1,3 trilyon dolar ile zirve yapan doğrudan yabancı yatırımları, 2001 yılında %40,9'luk düşüş ile 817 milyar dolar, 2002 yılında %21'lik düşüş ile 679 milyar dolar, 2003 yılında ise %17,6'lık bir düşüş ile 560 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir(UNCTAD,2004:9). 2000 yılından sonra ortaya çıkan bu gerilemenin; Dünya GSYİH'daki düşük büyüme performansı, menkul kıymet borsalarının değerlerindeki düşüşler, bazı endüstrilerdeki şirket karlılıklarının düşüşü, bazı ülkelerde özelleştirme faaliyetlerinin azalması, satın alma ve birleşmelerin düşüş eğilimine girmesi gibi etkenlere bağlı olduğu, yine raporda ifade edilmektedir.

Özellikle son birkaç yılda satın alma ve birleşme sayılarındaki düşüşler doğrudan yabancı yatırımlarının gerilemesindeki en önemli unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, 1996-2000 döneminde sınır ötesi birleşme ve satın almaların değeri %50 oranında artarken, 2000 sonrası dönemde trend tersine dönmüştür. 2003 yılında

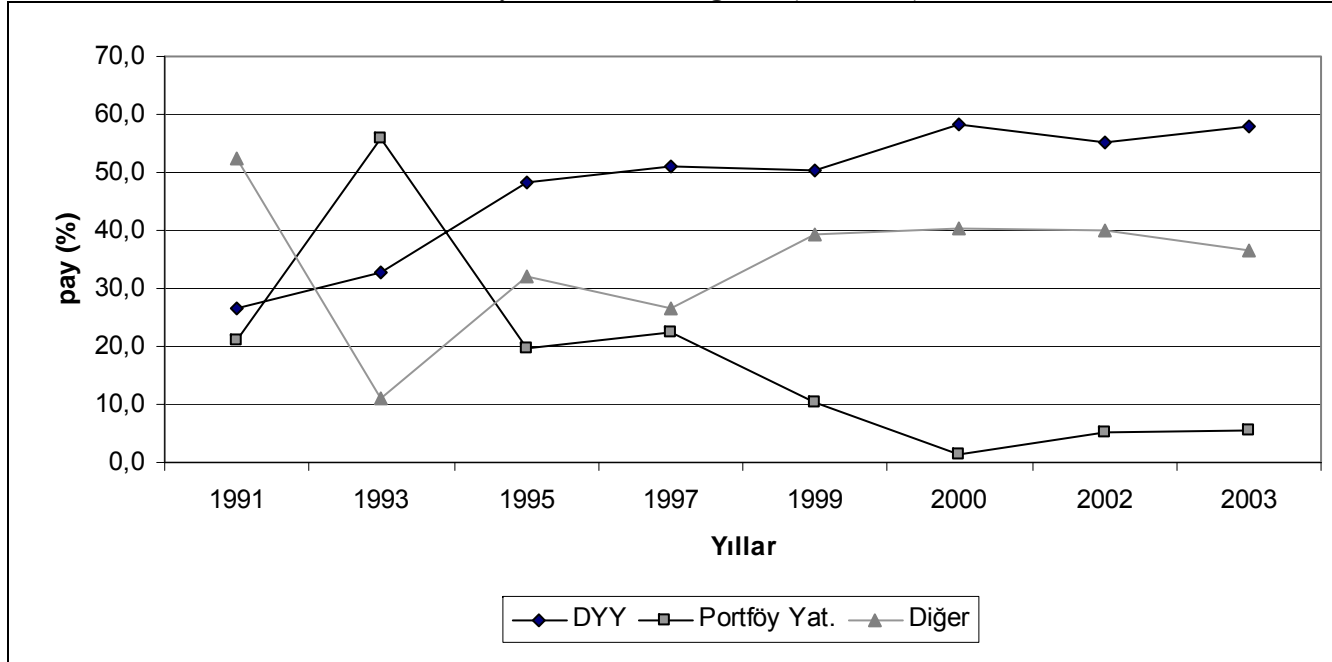
dünyada bu tür faaliyetlere bağlı olarak 297 milyar dolarlık DYY yapılmıştır. Oysa bir önceki yılda bu yöntemle gerçekleşen DYY tutarı 370 Milyar Dolar, 2000 yılında ise, 866 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, 2000-2003 dönemindeki satın alma ve birleşme yoluyla gerçekleşen DYY yatırımları yaklaşık olarak % 65 oranında bir düşüş göstermiştir.

Doğrudan yabancı yatırımların bölgesel dağılımında, tablodan görüleceği gibi, bu tür yatırımlarından en önemli payı gelişmiş ülkeler almakta ve yabancı sermaye temel olarak gelişmiş ülkeler arasında dolaşmaktadır. Bu anlamda 2003 yılındaki yaklaşık 560 milyar dolarlık DYY'ın yaklaşık %65'i gelişmiş ülkelere giriş yaparken, geriye kalan %35'lik bölümü geliştirmekte olan ülkelere gitmiştir. Bir önceki dönemde bu oranlar sırasıyla %72 ve %28 olarak gerçekleşmiştir. Buradan çıkan sonuç, gelişmiş ülkelerin dünya DYY içindeki payı azalma gösterirken GOÜ'in pastadan aldıkları pay artmaktadır.

Gelişmiş ülkeleri bölgesel olarak incelediğimizde; 2003 yılında bir önceki yıla göre oransal olarak en büyük azalışın %52,6 ile ABD'de olduğu görülmektedir. Ardından %31,5'lik bir azalışla Japonya gelmektedir. AB ülkelerinde DYY azalışı ise, %21 gibi bir orana denk gelmektedir. Gelişmiş ülkeler içinde ABD'nin özellikle son dönemlerde dünya yabancı yatırımlarındaki payı oldukça azalmıştır. 2000 yılında toplam DYY'ın yaklaşık %23'ü ABD'ne yönelirken, 2003 yılında ABD'ye giren DYY toplam içindeki payı %5 gibi bir düzeyde kalmıştır,

Gelişmekte olan ülkelere giden DYY'da 2000 yılından sonra ortaya çıkan azalışın durduğunu görmekteyiz. Bu ülkelere yönelik DYY 2003 yılında 172 Milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar bir önceki yıla göre yaklaşık %9'luk bir artış ifade etmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler arasında Türkiye'nin de içinde bulunduğu Asya ve Pasifik ülkelerine bakıldığında, 2002 yılında elde edilen 94,5 milyar dolar, 2003 yılında yüzde 13,8'lik bir artışla 107,1 milyar dolara yükselmiştir. Çin, 2002 yılında 52,7 milyar dolar ve 2003 yılında 53,5 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım girişi ile ülke olarak yalnızca bölgesinde değil, geliştirmekte olan ülkeler içinde de birinci sırayı almaktadır.

Grafik: 1. GOÜ Yönelik Net Özel Sermaye Akımlarının Dağılımı (1990-2003)

Tablo 2: Dünya Ekonomisinde DYY'ın Gelişimi (1992-2003)
Kaynak:UNCTAD, World Investment Report, 2004.

Ülke grupları	Miktar (Milyon Dolar)							Değişim Oranı (%)			
	1992-1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Gelişmiş Ülkeler	180,8	472,5	828,4	1108	571,5	489,9	366,6	33,8	-48,4	-14,3	-25,2
Avrupa	100,8	263	500	697,4	368,8	380,2	310,2	39,5	-47,1	3,1	-18,4
AB	95,8	249,9	479,4	671,4	357,4	374	295,2	40,1	-46,8	4,6	-21,1
Diğer Batı Avp.	5	13,1	20,7	26	11,4	6,2	15,1	25,6	-56,2	-45,6	143,5
Japonya	1,2	3,2	12,7	8,3	6,2	9,2	6,3	-34,6	-25,3	48,4	-31,5
ABD	60,3	174,4	283,4	314	159,5	62,9	29,8	10,8	-49,2	-60,6	-52,6
GOÜ	118,6	194,1	231,9	252,5	219,7	157,6	172	8,9	-13,0	-28,3	9,1
Afrika	5,9	9,1	11,6	8,7	19,6	11,8	15	-25,0	125,3	-39,8	27,1
L. Amerika-Karayip. Böl.	38,2	82,5	107,4	97,5	88,1	51,4	49,7	-9,2	-9,6	-41,7	-3,3
Aya-Pasifik	74,5	102,4	112,9	146,1	112	94,5	107,5	29,4	-23,3	-15,6	13,8
Asya	74,1	102,2	112,6	164,1	11,9	94,4	107,1	45,7	-92,7	693,3	13,5
Pasifik	0,4	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	-66,7	0,0	0,0	100,0
Merkezi ve Doğ. Avrupa	11,5	24,3	26,5	27,5	26,4	31,2	21	3,8	-4,0	18,2	-32,7
Toplam	310,9	690,9	1086,8	1388	817,6	678,8	559,6	27,7	-41,1	-17,0	-17,6

Afrika bölgesine giden DYY 2003 yılında, bir önceki yıla göre %27 gibi oldukça yüksek bir artış göstermiş ve 15 milyar dolara ulaşmıştır. Bu miktardaki bir yatırım, GOÜ ülkeler içinde %9 gibi bir payı işaret etmektedir. Ülke bazında incelendiğinde, 2,2 milyar dolar ile Fas ilk sırada yer alırken, Angola 1,4 milyar dolar ve Sudan 1,3 Milyar Dolarlık DYY ile bu ülkeleri takip etmektedir.

Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde, 1999 yılında en üst düzeye (107.4 Milyar dolar) ulaşan DYY tutarı, o tarihten sonra sürekli bir azalış göstermektedir. Bölgeye giren yabancı doğrudan yatırımlar bir önceki yıla göre %3,3 oranında azalarak, yaklaşık 50 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu bölgede, 2003 yılı itibariyle Meksika 10,7 milyar dolar ile ilk sırayı alırken Brezilya yaklaşık 10,1 milyar dolar ile ikinci sırada yer almıştır. Bermuda (8,5 milyar dolar), Şili (2,9 milyar dolar), Venezüella (2,5 milyar dolar) ve Kolombiya (1.7 milyar dolar) diğer önemli yatırım çeken ülkeler olmuşlardır.

Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinde (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Romanya, Macaristan, Litvanya, Hırvatistan, Ukranya, Estonya, Slovakya, Bulgaristan, Letonya, Slovenya,

Beyaz Rusya, Makedonya, Moldova, Arnavutluk ve Bosna- Hersek) 2003 yılında toplam olarak 21 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım gerçekleşmiştir. Bu tutardaki bir DYY bir önceki yıla göre (31,2 Milyar dolar) %32,7'lik bir azalış ifade etmektedir. Bölge ülkeler açısından incelendiğinde, Polonya hala bölgede en çok DYY çeken ülke olma özelliğini sürdürmektedir (4,2 milyar dolar). Ardından Çek Cumhuriyeti (2,4 milyar dolar) ve Macaristan (2,4 milyar dolar) en çok DYY çeken ülkeler olarak sıralanmaktadır.

Dünyadaki DYY analiz edilirken, Türkiye'nin durumunu ayrı olarak incelemek yararlı olacaktır. Türkiye yabancı sermayeye kapılarını yasal anlamda 1950'lerde açmıştır. 1954 yılında çıkarılan yasa (6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası) bu konuda önemli bir adım olmasına karşın, o yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar, bürokratik güçlükler, yetişmiş eleman eksikliği ve altyapı noksanlığı gibi nedenlerle, 1980 yılına kadar doğrudan yabancı yatırımı girişi yeteri kadar sağlanamamış ve o yıla kadar verilen toplam yabancı sermaye izinleri 250 milyon dolara bile ulaşmamıştır.

Ülkemizde 1980 tarihli ekonomik istikrar tedbirleri ve “Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi” gibi düzenlemeler ile yabancı sermaye girişi teşvik edilmiş ve bu tarihten sonra yabancı sermaye yatırımlarında artışlar görülmeye başlamıştır (Oskay,1998:5). Özellikle dışa dönük büyüme stratejisi çerçevesinde yabancı sermaye yasasında yapılan düzenlemeler, bürokratik engellerin azaltılması, gerçekçi kur uygulaması bu artışta etkili olmuştur. 1992-97 döneminde ülkemize giren DYY tutarı yıllık ortalama 700 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

1998-2003 döneminde ise, bir önceki dönemin eğilimi devam etmiştir. Ancak 2001 yılı ayrı bir özelliğe sahiptir. Ülkemizde DYY ‘ın miktarı, 2001 yılında tarihinin en yüksek düzeyine ulaşmış ve 3,2 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tutardaki bir yatırım, bir önceki yıla göre yaklaşık % 255’lik bir artışı ifade etmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların 2001 yılında bu ölçüde artmasının nedeni (1999’da 700 milyon ve 2000’de 900 milyon dolarken 2001’de 3,2 milyar dolar) bir İtalyan şirketinin 2000 yılında satın aldığı GSM lisansına ilişkin ikinci ödeme dilimini yapmış olmasıdır. Buna karşılık, bu tarihten sonra doğrudan yabancı yatırımlarda tekrar büyük bir düşüş eğilimine girmiş, 2002 de 1 milyar, 2003 yılında ise yaklaşık 500 milyon dolarlık bir DYY girişi gerçekleşmiştir.

Türkiye’ye gelen DYY, sektörel dağılımına baktığımızda, %3,6’sı tarım, %0,5’i madencilik, %41,5’i imalat sanayi, %4.8’i enerji ve %49.6’sının ise hizmetler sektöründe gerçekleştiğini görmekteyiz.. Yine Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin 151’i tarım, 101’i madencilik, 1667’si imalat sanayi, 51’i enerji ve 4541’inin hizmetler sektöründe faaliyet göstermektedir. Türkiye’de gelen DYY ülkelere göre dağılımına bakıldığında yabancı sermayenin %69’u Avrupa Birliği (AB) ülkelerine, %19,8’i AB dışındaki diğer OECD ülkelerine, %2,4’ü de Ortadoğu ülkelerine aittir. Hollanda Türkiye’ye gelen yabancı sermayede %27,5 payla ilk sırada yer alırken, onu %13,7 pay ile Almanya ve %8,8 pay ile İngiltere izlemektedir (İTO,2003:111).

Ancak bütün bu gelişmelere rağmen Türkiye’nin yabancı sermaye girişi açısından olması gereken, ya da arzu edilen düzeye ulaştığını söylemek oldukça zordur. Türkiye’nin elli yılda çektiği toplam yabancı sermaye yatırım tutarı 16,3 milyar dolardır. Bu düzeydeki bir yatırım tutarı, Çin tarafından 2000 yılında iki ayda çekilmiş, İrlanda gibi küçük

bir ülkede 1999’dan bu yana her yıl bu düzeyde bir yatırım çekilebilmiştir. Türkiye’nin yabancı yatırımları çekme konusundaki başarısızlığı, esas itibariyle, geçmişte var olan politik ve makroekonomik istikrarsızlığa, aşırı bürokrasi ve idari engellere ve Türkiye’nin tarihsel nedenlerden kaynaklanan yabancı yatırımları çekme konusundaki isteksizliğine bağlanabilir(Erdikler,2004:66).

DYY VE FİNANSAL HİZMETLER SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ

DYY’ın dünya genelindeki sektörel dağılımında hizmetler sektörünün her dönemde önemli bir ağırlığının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte özellikle 1990 sonrası dönemde hizmetler sektörünün DYY içindeki payının giderek arttığı gözlenmektedir. Aşağıdaki tabloda 1990-2002 döneminde dünya DYY stoklarının sektörel dağılımı ve değişimi görülmektedir.

Dünya DYY stoklarında 1990-2002 döneminde yaklaşık %278 oranında değişim gerçekleşmiştir.Temel sektörler içinde en büyük değişimin de hizmetler sektöründe olduğu görülmektedir. İlgili dönem içinde DYY stoku tarım sektöründeki %146, imalat ve sanayi sektöründe %203 oranında artarken, hizmetler sektöründeki DYY stoku artışı %360 olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörünün değişen önemi, tablodan hareketle oluşturulmuş aşağıdaki grafik yardımıyla daha iyi ortaya konabilir.

Görüldüğü üzere, 1990 sonrası dünya DYY içinde imalat sanayi ve tarım sektörünün payı azalırken hizmetler sektörünün payı artmıştır. 1990-2002 yıllarında Dünya DYY yatırımları stoğu içinde Hizmetler sektörünün payı %48,6 dan %59,2 ye yükselirken , GÜ ülkelerde %48,9 dan %61,8 e, GOU ülkelerde ise, %47,2 den %53.3 e yükselmiştir.

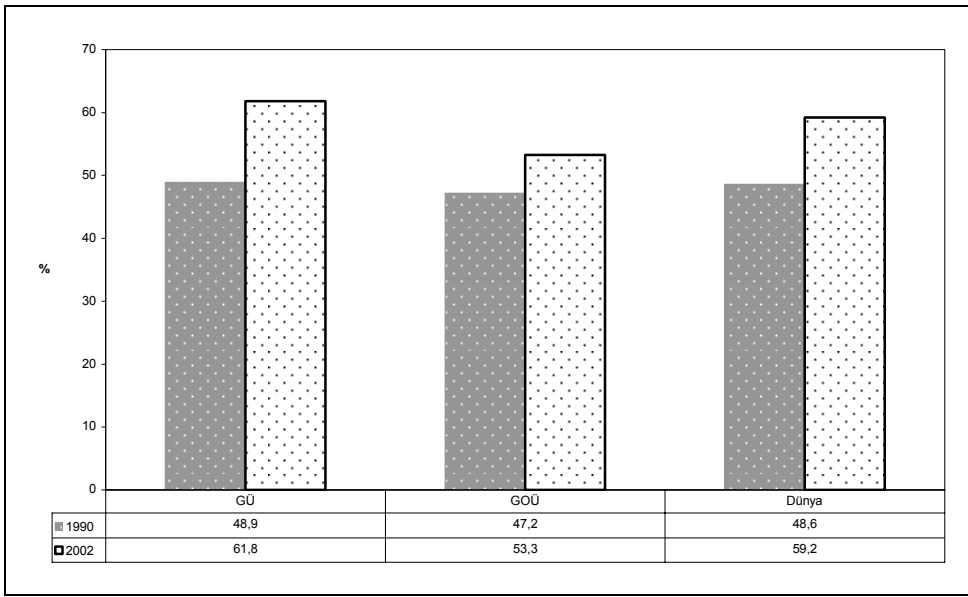
Hizmetler sektörünün DYY içindeki payının artmasında bir taraftan DYY yapısından, diğer yandan da firmaların stratejilerindeki değişikliklerinden kaynaklanan faktörler etkili olmuştur. Özellikle firmaların bir çok hizmeti şirket dışından karşılamayı tercih etmeleri ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle bu hizmetleri uzak ülkelerdeki yatırımlarıyla temin etme olanaklarının doğması, DYY da hizmetler sektörünün payının artmasının temel belirleyicisi olmuştur (UNCTAD,2003:4).

Tablo 3: DYY stokları sektörel dağılımı (Milyon dolar)

Kaynak: UNCTAD, World Investment Report 2004.

Sektörler	1990			2002				Değişim % (1990-2002)
	GÜ	GOÜ	Dünya	GÜ	GOÜ	Merkezi ve Doğu Avrupa	Dünya	
Tarım	159432	23068	182500	297165	144800	6936	448901	146
İmalat	650974	155941	806915	1601944	750221	90398	2442563	203
Hizmetler	784758	163348	948106	3130002	1098544	134824	4363370	360
Diğer	9187	3595	12782	38569	69174	8925	116668	813
Toplam	1604351	345952	1950303	5067680	2062739	241083	7371502	278

Grafik: 2.Hizmetler Sektörünün DYY içindeki Payı (1990-2002)

Hizmetler sektöründeki DYY alt sektörler bazında incelediğimizde, DYY daha çok iki alt sektörde yoğunlaştığı görülmektedir. UNCTAD'ın hazırladığı rapora göre, 2002 yılı itibariyle hizmetler sektöründeki 4.363 milyar dolarlık DYY stoku içinde yaklaşık 793 milyar dolarla ticaret, 1.249 milyar dolarla finans sektörleri başı çekmektedir. Özellikle finans sektörüne giren DYY, 1990 -2002 döneminde %331'lik bir artışla 289,5 Milyardan 1.249 Milyar dolara yükselmiştir(UNCTAD,2004).

Finans sektörüne giren yatırımların bölgesel dağılımında gelişmekte olan ülkeler ayrı bir önem taşımaktadır. 1990-2002 arasında GOÜ finans sektörü giren DYY stoku yaklaşık %209 oranında bir artış göstermiş ve 92 milyar dolardan 285 milyar dolara yükselmiştir. GOÜ in finansal sektöründe yabancı yatırımların payı özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren hızla artmıştır. GOÜ lerin finans piyasalarına DYY yönelmesinin

çeşitli nedenleri olmakla birlikte bunların başında, bu ülkelerin yaptıkları yeni yasal düzenlemelerle finansal serbestleşmeyi benimsemeleri, hayata geçirmeleri ve bu sayede uluslararası yatırımlar için elverişli bir ortam oluşturmaları gelmektedir.

GOÜ'in finansal sektörlerinde DYY'dan en büyük payı bankalar almaktadır. DYY girişlere bağlı olarak özellikle Latin Amerika, Merkezi ve doğu Avrupa'daki bazı ülkelerin toplam bankacılık varlıkları içinde artık yabancıların payı önemli bir düzeye ulaşmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda bir çok gelişmekte olan ülkede bankacılık sektörünün sahiplik yapısı 1990 sonrası dönemde önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Genel olarak gelişmekte olan ülkelere önemli ölçüde yabancı banka girişi olmakla birlikte, bu gelişme tüm GOÜ'leri aynı ölçüde etkilememiştir.

Tablo 4:Gelişmekte Olan Piyasa Ekonomilerinde Bankacılık Sektörü Sahiplik Yapısı (%)

Kaynak: BIS, Foreign Direct Investment in The Financial Sector of Emerging Market Economies, Committee on the Global Financial System , Mart 2004, s.9.

Ülke	1990		2002	
	Ulusal	Yabancı	Ulusal	Yabancı
Asya				
Çin	100	0	98	2
Hong Kong	11	89	28	72
Endonezya		4	87	13
Hindistan	95	5	92	8
Kore	96	4	92	8
Malezya			82	18
Filipinler	91	8	82	18
Singapur	11	89	24	76
Tayland	95	5	82	18
Latin Amerika				
Arjantin	80	10	52	48
Brezilya	94	6	73	27
Şili	81	19	48	42
Meksika	98	2	18	82
Peru	96	4	54	46
Venezüella	99	1	66	34
Merkezi ve Doğu Avp.				
Bulgaristan	100	0	33	67
Çek Cumh.	90	10	8	82
Estonya			1	99
Macaristan	90	10	38	62
Polonya	87	3	37	63
Rusya	94	6	81	9
Slovakya		0	15	85

DYY VE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Yabancı bankaların sektör içindeki payı bölgesel olarak incelendiğinde, özellikle Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinin önemli bir üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Latin Amerika'daki yabancı bankaların sektör içindeki payı da 1990-2002 döneminde önemli bir gelişme göstermektedir. Oysa, Ortadoğu ve Afrika yabancı banka girişlerinin az görüldüğü bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye bu anlamda ele alındığında, yabancı bankaların sektör içindeki payının diğer gelişmekte olan ülkelere göre oldukça düşük kaldığı ve 1990-2002 döneminde bir değişime uğramadığı (%3-4) görülmektedir (TBB, 2004).

DYY bağlı olarak yabancı bankaların ulusal ekonomilere girişi değişik yöntemlerle olmaktadır. Buna göre banka girişleri, bir ulusal banka ile

birleşme, bir bankayı satın alma ya da yeni bir banka kurma şeklinde gerçekleşebildiği gibi, sadece bir şube açma şeklinde de olabilmektedir. 1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka girişlerinde özellikle "birleşme ve satın almaların" tercih edilen bir yöntem olarak kullanıldığına şahit olmaktayız. GOÜ de 1990-1996 yılları arasında değeri 6 milyar dolar olan finansal sektöre yönelik DYY değeri, izleyen yıllarda özellikle bankacılık sektörü ağırlıklı birleşme ve satın almalarla 2000 yılı itibarıyla 50 milyar dolara ulaşmıştır. Bankacılıkta yaşanan birleşme ve devralmalar izleyen yıllarda ivme kaybetmiş olsa da, DYY içinde hala önemini korumaktadır(BIS, 2004:3-4).

DYY'ın Bankacılık Sektörüne Girişinde Etkili Olan Faktörler

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerini etkilen çok değişik faktörler bulunmaktadır. Bununla birlikte yabancı bankaların

GOÜ girişinde belirleyici olarak üç faktör ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlar, finansal hizmetlerin küreselleşmesi, yabancı sermayenin ulusal piyasalara girişindeki engellerin kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler ve yaşanan bankacılık krizlerine bağlı olarak gelişmekte olan piyasalara yönelik giriş maliyetlerindeki düşüşler olarak sıralanabilir (Hawkins ve Dubravko,2001:3-16; Soussa, 2004:2-7).

Finansal Küreselleşme

Ulusal ekonomilere yabancı banka girişlerini etkileyen faktörlerin başında, özellikle 1980'li yıllardan sonra dünya genelinde yaşanan finansal küreselleşme çabaları gelmektedir. Finansal küreselleşme kısaca ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının ileri boyutlar kazanması sürecini ifade eder.

Finansal küreselleşmeye bağlı olarak sermaye artık daha düşük risk ve daha yüksek getiri sağlamak amacıyla, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır ötesi alanlara kolayca yayılmaktadır. Bu anlamda hızla birbirlerine entegre olan finans piyasaları, uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağının, kanallarının ve hacminin değişmesine neden olmaktadır. Finansal küreselleşmenin sonucu olarak bir taraftan piyasalardaki fon akımlarının boyutlarında, diğer yandan bu piyasalarda işlem yapan finansal kurumların yapısı ve faaliyetlerinde önemli değişimler ortaya çıkmaktadır (Afşar,2004:61-65). Finansal kurumların en klasik türü olan bankalar bu değişimden önemli ölçüde etkilenmekte ve faaliyetlerini sınır ötesi alanlara taşımaktadır.

Finansal küreselleşme sonucu finansal sistemlerde büyük boyutlu yapısal dönüşümler gündeme gelmektedir. Bu dönüşümlerden birisi, finansal hizmetler alanında yaşanan hızlı rekabet olgusudur. Finansal rekabete bağlı olarak piyasalardaki faiz marjları ve karlılık üzerinde bir baskı ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektörünün özelliği gereği enformasyon, teknoloji ve iletişime duyarlı bir yapı arz etmesi, ortaya çıkan karlılık azalışları, uluslararası bankaları ölçek ekonomilerinden yararlanmaya itmektir. Ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve de faaliyet gösterdikleri piyasalarda ortaya çıkan rekabete bağlı karlılık kayıplarından kurtulmak arzusu, bankaların özellikle daha yüksek kazanç sağlayabilecekleri yeni bölgelere doğru faaliyetlerini genişletmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da özellikle birçok GOÜ'e doğru

yabancı banka girişlerinin gerçekleştiği görülmektedir.

Ulusal Piyasalardaki Deregülasyonlar

Yabancı banka girişleri için gerekli olan etkenlerden birisi ise, ulusal ekonomilerde uygulanan sermayenin serbest dolaşımının önündeki mevcut kısıtlamaların kaldırılmasıdır. Bu anlamda ulusal ekonomilerdeki mevcut sınırlamaların kaldırılması ya da hafifletilmesi uygulamaları genel olarak deregülasyonlar olarak ifade edilmektedir. Hükümetlerin bankacılık sistemleri üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı veya önemli ölçüde gevşettiği deregülasyonlar, finansal liberalleşmenin de bir ön şartı durumundadır(Aksoy, 1998:107). Son 20-30 yıl içerisinde dünya genelinde özellikle GOÜ'lerde deregülasyon uygulamaları önemli bir boyut kazanmıştır. Buna bağlı olarak ulusal piyasaları yabancı fon akımlarına açılmış, yabancı finansal kurumların ulusal ekonomilerdeki faaliyetlerine konan kısıtlamalar kaldırılmıştır. Bu bağlamda yaşanan serbestlik ortamında bir çok ulusal ekonomiye yabancı banka girişleri gündeme gelmiştir.

Bankacılık Krizleri ve Yeniden Yapılanma Çabaları

Dünyada özellikle 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan bir diğer gelişme de özellikle GOÜ'lerde yaşanan bankacılık krizleridir. GOÜ'lerde yaşanan bankacılık krizleri bu ülkelerde bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma girişimlerini başlatmıştır. Bu aşamada bir çok ülkede bankaların satışı gündeme gelmiş ve bu bankaları satın alınması yabancı sermayenin ilgisini çekmiştir. Yabancı bankalar bu süreç içinde ya ulusal bankalarla düşük maliyetlerle birleşme ve satın alma ya da mevcut şubelerini genişletme yoluna gitmişlerdir.

GOÜ'DE BANKACILIKTA DYY'İN ETKİLERİ

DYY bağlı olarak özellikle GOÜ'e giren yabancı bankaların, faaliyet gösterdikleri ulusal ekonomilerde çeşitli etkiler yaratması beklenmektedir. Yabancı bankaların ulusal ekonomilere etkileri konusunda üzerinde çoğunlukla durulan konular verimlilik ve finansal istikrar üzerinde odaklanmaktadır. Bu konuda literatürde değişik görüşler bulunmaktadır. Bundan

sonraki açıklamalar, yabancı bankaların girdileri ülkelerdeki verimlilik ve istikrar üzerindeki etkileri, yapılmış çalışmalar ışığında incelemektir.

Verimlilik Etkisi

Yabancı bankaların GOÜ'deki finansal piyasalarda verimliliği artırıp artırmadığına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Bu konuda yabancı bankaların verimliliği artırdığını ileri sürülenlere göre, yabancı bankalar doğrudan ve dolaylı bir takım faktörlere bağlı olarak bu etkilerini ortaya koymaktadır.

Doğrudan verimlilik etkisi bu bankaların mevcut özelliklerinden kaynaklanmaktadır, Yabancı bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknolojileri kullanan, en etkin yönetim ilkelerini uygulayan ve en yeni ürünleri hizmet olarak sunan kurumlardır(Aksoy,1998:105). Bu özelliklere sahip olan yabancı bankalar geldikleri ülkelere, teknoloji ve yönetim uygulamalarındaki yenilikleri beraberinde getirmekte ve faaliyet gösterdikleri ülkelerde müşterilerine teknolojik, yeni ve kaliteli ürünleri daha düşük maliyetlerle sunabilmektedir. Aynı zamanda yabancı bankalar, teknolojik alt yapıları, modern bankacılık tekniklerini kullanmalarına bağlı olarak, daha iyi risk yönetimi, daha rekabetçi fiyatlandırma ile ve genel olarak sektörde daha verimli kredi tahsisine de hizmet edebilmektedir..

Yabancı banka girişleri diğer taraftan, oluşturacağı rekabetçi ortama bağlı olarak, dolaylı verimlilik artışına da neden olmaktadır. Yabancı bankalar girdikleri ulusal ekonomilerde genellikle kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan ulusal bankalara örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda ulusal bankaları modernizasyon, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmet çeşitlendirmesine gitmelerinde zorlayıcı olmaktadır. Artan rekabet baskısına bağlı olarak, yerel bankalar mevcut rekabet ortamında başarılı olabilmek için yapılarını düzenlemek ihtiyacı içine girmektedir. Bu yönüyle de yabancı bankalar ulusal bankaların etkin bir işleyişe kavuşmasını zorlayarak verimlilik üzerinde dolaylı bir katkı yaratabilmektedir

Yabancı bankaların girişine izin veren GOÜ sonuç olarak daha sağlıklı bankacılık sektörlerine sahip olacaklardır. Yabancı bankaları daha yüksek katma değer yaratan hizmetler sunmaları ve rekabet açısından üstünlük sağlamaları, ulusal bankaların aralarında birleşerek daha etkin kurumlar

oluşturmasına ve daha düşük fiyatlarla hizmet sunmalarını da teşvik etmektedir (Pomerleano ve Vojta,2001).

Yabancı bankaların verimlilik etkisi üzerine yapılan çalışmalardan birisi, Demirgüç-Kunt, Classens ve Huizinga tarafından yapılan ve 80 ülkeyi kapsayan bir çalışmadır (Demirgüç-Kunt ve diğerleri, 2001:891-911). Söz konusu çalışmaya göre yabancı bankalar özellikle GOÜ'de bankacılık sektöründe verimliliğin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca yazarlara göre, yabancı bankaların girdikleri piyasada verimliliği artırmaları için bu bankaların sektör içinde toplam aktiflerdeki paylarının çok yüksek olmasına da gerek yoktur. Bu anlamda verimlilik artışı için yabancı bankaların piyasaya girmiş olması yeterli olarak görülmektedir.

Yabancı banka girişlerinin boyutları ve yöntemleri üzerine Asya ülkelerine yönelik yapılan bir başka çalışmada (Jcoppel ve Davies, 2003), yabancı bankaların girdikleri ülkelerde, yarattıkları rekabet ortamına bağlı olarak sektörel verimlilik artışına hizmet ettikleri vurgulanmaktadır.

Yabancı banka girişlerinin verimlilik artışı sağladığına ilişkin, yukarıdaki bilgilerin aksi yönde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşleri savunanların öncelikli tezi, yabancı bankaların girdikleri ülkede kredilerin rasyonel dağılımını bozacağı ve ulusal bankaların kredi kalitesini düşürecekleridir. Yabancı bankalar genellikle iyi ve kaliteli olarak ifade edilen kredi müşterilerine yönelik hizmet göstermekte, geriye kalan ödeme yeteneği düşük ve bu anlamda kötü kredi alıcısı olarak ifade edilen müşterileri ulusal bankalara bırakmaktadır. Yerel bankalar faaliyetlerini sürdürebilmek için geri dönüşü şüpheli olan kredilere yöneldiklerinde bu kez başarısızlık kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumda da sistemin verimliliği genel olarak olumsuz etkilenmektedir. Bunun dışında yabancı bankaların girdikleri ülkeler de monopolistik ve oligopolistik yapılanmalar içine girebilmekte, rekabetin aksamasına neden olabilmektedir. Rekabetin azalması da beraberinde verimliliğin azalmasını getirmektedir (Mathieson ve Roldos, 2001:1-35).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, özellikle GOÜ'de yabancı banka girişlerinden beklenen, bankacılık sektöründeki verimliliği artırmasıdır. Ancak yapılan çalışmalar göstermektedir ki bu anlamda kesin sonuçlar elde edilememiştir.

İstikrar Etkisi

Yabancı bankaların verimlilik etkisi yanında ortaya koydukları bir diğer etki ise, girdikleri ülkenin finansal sisteminde yaratacakları istikrar etkisidir. Bu konudaki görüşlerin dayanağı ise, yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımının daha istikrarlı bir kredi kaynağı yaratmaları ve ulusal bankacılık sektörünün şoklara karşı direncinin artacağı beklentisidir. Bu beklenti, yabancı bankaların açacakları hizmet birimleri vasıtasıyla, ihtiyaç duyulması halinde ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır (Çakar,2003:35). Bunun dışında yabancı bankaların istikrar etkisinin belirleyicisi bir diğer faktör olarak da, bu bankaların finansal istikrarı bozucu sonuçlar doğuran, ilişkili kredilendirme olarak bilinen ve bankalarda kredi riski doğurucu işlemlerden uzak durmaları gösterilmektedir.

Bir ülkede finansal istikrarın sağlanması ve korunmasında denetim ve gözetim önemi yadsınmaz. Bilindiği gibi GOÜ'nin bankacılık sektörlerinde risk yönetimi konularında çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu ülkelerde risk yönetim teknikleri ve bankacılık sisteminin denetlenmesinden sorumlu otoritelerin denetim konusundaki bilgileri genellikle yetersizdir. Başta banka girişleri olmak üzere bu ülkelere yönelik yapılan yabancı yatırımlar, daha yeni denetim ve gözetim tekniklerinin de girişine neden olmaktadır (Mishkin, 2001:25; Çakar, 2003:37). Bu bağlamda yabancı bankalar, beraberinde getirdikleri yeni denetim ve gözetim tekniklerinin, girdikleri ülkede yaygınlaşması doğrultusunda, finansal istikrara olumlu katkı sağlamaktadır.

Yabancı bankalar özellikle kriz dönemlerinde güvenli bir sığınak görevi görmektedir. Son dönemde, özellikle uluslararası fon akımları içinde portföy yatırımları olarak bilinen sıcak para akımları, önemli bir istikrarsızlık unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu türden fonlar giriş anında ülkede finansal sistemde bir rahatlama ortaya koyarken, ani çıkışlarında ülkenin finansal yapısında büyük istikrarsızlıklar yaratabilmektedir. Yabancı bankaların sistemdeki varlığı halinde, bu fonlar herhangi bir nedenle ülke dışına çıkmak yerine ülkedeki yabancı bankalar doğru yönelebilmektedir. Bu durumda ulusal ekonomi, sıcak para çıkışlarının yaratacağı finansal istikrarsızlıktan etkilenmeyecektir.

Yapılan çalışmalarda, yabancı bankaların kredi arzı devamlılığı bağlamında girdikleri ülkenin bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediği ifade edilmektedir (Demirgüç-Kunt ve diğerleri, 2001:891-911). Bununla birlikte yabancı bankaların sisteme istikrar kazandıracığı genel kabul edilen bir görüş olmasına rağmen, bir kesinlik bulunmamaktadır. Bu konuda da karşıt görüşler bulunmaktadır (Mathieson ve Roldos, 2001:1-35). Bilindiği gibi yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerinin en önemli belirleyicilerinden birisi finansal liberalleşme sürecidir. Bu sürece bağlı olarak ulusal ekonomiler için stratejik önem arz eden bankacılık sektörünün yabancıların hakimiyetine geçmesi, ev sahibi ülkeler için sistematik riskin artmasına neden olabilmektedir. Bunu yanında özellikle kriz dönemlerinde yabancı bankaların sistemden çekilmeleri de finansal istikrarı tehlikeye sokabilmektedir.

SONUÇ

Küreselleşme sürecine bağlı olarak dünyanın hemen tüm ülkelerinin ilgi odağı haline gelen yabancı sermaye yatırımları, literatürde genel olarak iki grupta incelenmektedir. Bunlar; yabancı portföy yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımlardır. Yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından başka ülkelere taşınması şeklinde gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımlarından farklı olarak marka, teknoloji, işletmecilik bilgisi gibi maddi olmayan varlıkların transferini ve yatırımcıya yatırımını kontrol etme yetkisini içermektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlarının miktarı ve niteliği ülkelerin kalkınma düzeyini belirleyen önemli faktörlerden biri olarak kabul görmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların niteliği ve etkileri, ekonomik gelişme için gerekli olan kaynaklar açısından kıtlık içinde olan gelişmekte olan ülkeler açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle bir çok ülke, bu tür yatırımları çekmek için çeşitli özendirici tedbirler almaya yönelmektedir. Özellikle küreselleşmenin öneminin daha da arttığı son dönemlerde, rekabet olgusu ve kalkınma hızlarını artırma zorunluluğu, bir çok gelişmekte olan ülkeyi, DYY'ı kendi ülkelerine çekebilmek amacıyla, çeşitli politikalar üzerinde yoğunlaşmaya zorlamaktadır.

Dünyada DYY gelişimine baktığımızda, dönemsel olarak önemli gelişmelerin yaşandığını görmekteyiz. 1980 yılında toplam 57 milyar dolar olan dünya çapındaki yıllık DYY hacmi, 2000

yılında 1,3 trilyon dolarla tarihinin rekor büyüklüğüne ulaşmıştır. Ancak bu tarihten itibaren dünya yıllık DYY hacminde düşüş trendine girilmiş bulunmaktadır. Bu düşüş trendine bağlı olarak, izleyen dönemde her yıl gerileyen DYY hacmi, 2003 yılında 560 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. DYY'da 2000 yılından sonra ortaya çıkan gerilemenin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu anlamda Dünya GSYİH' daki düşük büyüme performansı, menkul kıymet borsalarının değerlerindeki düşüşler, bazı endüstrilerdeki şirket karlılıklarının düşüşü, bazı ülkelerde özelleştirme faaliyetlerinin azalması, satın alma ve birleşmelerin düşüş eğilimine girmesi gibi faktörler, DYY hacminin gerilemesindeki temel belirleyiciler olarak sıralanmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımların bölgesel dağılımında gelişmiş ülkelerin bariz bir üstünlüğü bulunmaktadır. Ancak, GOÜ'lerin DYY içindeki payı her geçen dönem artma göstermektedir. Öyle ki bir önceki dönemde %28 olan DYY içindeki payları 2003 yılında %35'e ulaşmıştır. Yani gelişmiş ülkelerin dünya DYY içindeki payı azalma gösterirken GOÜ'in pastadan aldıkları pay artmaktadır.

Dünyada DYY'ın sektörel dağılımında, hizmetler sektörünün her dönemde önemli bir ağırlığının olduğu görülmektedir. Ancak özellikle 1990 sonrası dönemde hizmetler sektörünün DYY içindeki payının giderek arttığı da bir gerçektir. DYY'ın hizmetler sektörü içindeki dağılımı incelendiğinde ise, bu tür yatırımların daha çok iki alt sektörde (ticaret ve finans) yoğunlaştığı görülmektedir. Bu anlamda özellikle finans sektörü DYY stoku, 1990 -2002 döneminde 289,5 milyar dolardan 1.249 Milyar dolara yükselmesi dikkat çekici bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı dönem içinde GOÜ'in finans sektörü DYY stoku %209 oranında bir artış göstermiş ve 92 milyar dolardan 285 milyar dolara yükselmiştir. DYY'ın GOÜ'in finans piyasalarına yönelmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunların başında ise, bu ülkelerin yaptıkları yeni yasal düzenlemelerle finansal serbestleşmeyi benimsemeleri, hayata geçirmeleri ve bu sayede uluslararası yatırımlar için elverişli bir ortam oluşturmaları gelmektedir.

GOÜ'in finansal sektörlerinde DYY'dan en büyük payı ise bankalar almaktadır. Bu bağlamda özellikle 1990 sonrası dönemde, bu ülkelere yönelik DYY girişlere bağlı olarak özellikle Latin Amerika, Merkezi ve Doğu Avrupa'daki bazı ülkelerin

toplam bankacılık varlıkları içinde yabancıların payı önemli düzeyde artış göstermiştir.

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerini etkileyen ve bu bankaların GOÜ girişinde belirleyici olan üç temel faktör bulunmaktadır. Bunlar, finansal hizmetlerin küreselleşmesi, yabancı sermayenin ulusal piyasalara girişindeki engellerin kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler ve yaşanan bankacılık krizlerine bağlı olarak gelişmekte olan piyasalara yönelik giriş maliyetlerindeki düşüşler olarak sıralanmaktadır.

DYY bağlı olarak özellikle GOÜ lere giren yabancı bankaların, faaliyet gösterdikleri ulusal ekonomilerde çeşitli etkiler yaratması beklenmektedir. Yabancı bankaların ulusal ekonomilere etkileri konusunda üzerinde çoğunlukla durulan konular verimlilik ve finansal istikrar üzerinde odaklanmaktadır.

Verimlilik etkisi yabancı bankaların mevcut özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknolojileri kullanmak, etkin yönetim ilkelerini uygulamak ve en yeni ürünleri hizmet olarak sunmak gibi özelliklere sahip olan yabancı bankalar, faaliyet gösterdikleri ülkelerde müşterilerine teknolojik, yeni ve kaliteli ürünleri daha düşük maliyetlerle sunabilmektedir. Aynı zamanda yabancı bankalar, teknolojik alt yapıları, modern bankacılık tekniklerini kullanmalarına bağlı olarak, daha iyi risk yönetimi, daha rekabetçi fiyatlandırma ile ve genel olarak sektörde daha verimli kredi tahsisine de hizmet edebilmektedir.

Yabancı banka girişleri diğer taraftan, oluşturacağı rekabetçi ortama bağlı olarak, dolaylı verimlilik artışına da neden olmaktadır. Yabancı bankalar girdikleri ulusal ekonomilerde genellikle kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan ulusal bankalara örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda ulusal bankaları modernizasyon, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmet çeşitlendirmesine gitmelerinde zorlayıcı olmaktadır.

Yabancı banka girişlerinin verimlilik artışı sağladığına ilişkin görüşler yanında, aksi yönde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşleri savunanların öncelikli tezi, yabancı bankaların girdikleri ülkede kredilerin rasyonel dağılımını bozacağı ve ulusal bankaların kredi kalitesini düşürecekleridir. Bu durumda da sistemin verimliliği

genel olarak olumsuz etkilenmektedir. Bunun dışında yabancı bankaların girdikleri ülkeler de monopolistik ve oligopolistik yapılanmalar içine girebilmekte, rekabetin aksamasına neden olabilmektedir. Rekabetin azalması da beraberinde verimliliğin azalmasını getirmektedir.

Verimlilik etkisi yanında yabancı bankaların ortaya koydukları bir diğer etki ise, girdikleri ülkenin finansal sisteminde yaratacakları istikrar etkisidir. Bu konudaki temel beklenti yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımının daha istikrarlı bir kredi kaynağı yaratmaları ve ulusal bankacılık sektörünün şoklara karşı direncinin artmasıdır. Bu beklenti, yabancı bankaların açacakları hizmet birimleri vasıtasıyla, ihtiyaç duyulması halinde ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. Bunu dışında yabancı bankaların istikrar etkisinin belirleyicisi bir diğer faktör olarak da, bu bankaların finansal istikrarı bozucu sonuçlar doğuran, ilişkili kredilendirme olarak bilinen ve bankalarda kredi riski doğurucu işlemlerden uzak durmaları gösterilmektedir.

Yapılan bir çok çalışmada, yabancı bankaların kredi arzı devamlılığı bağlamında girdikleri ülkenin bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde olumlu etkilediği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bu konu da bir kesinlik bulunmamakta, karşıt görüşler bulunmaktadır. Bilindiği gibi yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerinin en önemli belirleyicilerinden birisi finansal liberalleşme sürecidir. Bu sürece bağlı olarak ulusal ekonomiler için stratejik önem arz eden bankacılık sektörünün yabancıların hakimiyetine geçmesi, ev sahibi ülkeler için sistematik riskin artmasına neden olabilmektedir. Bunu yanında özellikle kriz dönemlerinde yabancı bankaların sistemden çekilmeleri de finansal istikrarı tehlikeye sokabilmektedir.

Anlaşılabacağı üzere, özellikle GOÜ’de yabancı banka girişlerinden beklenen, bankacılık sektöründeki verimliliği ve istikrarı artırmasıdır. Ancak yapılan çalışmalar göstermektedir ki bu anlamda kesin sonuçlar elde edilememiştir.

KAYNAKÇA

AFŞAR, Muharrem (2004): Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1558, Eskişehir.

AKSOY, Tamer (1998): Çağdaş Bankacılıkta Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık, SPK yayını, No:109, Ankara.

BIS (2004): Foreign Direct Investment in The Financial Sector Of Emerging Market Economies, Committee on the Global Financial System.

BLOMSTRÖM, M. ve KOKKO, A (1998) “Multinational Corporations and Spillovers”, *Journal of Economics Surveys*, Vol. 12, No. 2.

CAVES, R. E. (1971): “International Corporations: The Industrial Economics of Foreign Investment,” *Economica*, Vol. 38, pp:1-27.

COPPEL, J ve DAVIES, M (2003):“Foreign Participation in East Asia’s Banking Sector” International Department Reserve Bank of Australia, BIS..

ÇAKAR, Vesile (2003): Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÇAPRAZ, İlkay ve DEMİRCİOĞLU, İpek (2003): “Türkiye’den Yurtdışına Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Türk Yatırımcıları”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2003-14, İstanbul.

DEMİRGÜÇ-KUNT, A; CLASSENS, S ve. HUIZINGA, H (2001): “How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?” *Journal Of Banking and Finance*, (25).

DPT (2000): Doğrudan Yabancı Sermaye Özel İhtisas Komisyonu Raporu,2514-ÖİK;532, Ankara.

ERDİKLER, Şaban (2004): “Mevzuat Değişiklikleri Çerçevesinde Yabancı Yatırımcının Türkiye’ye Bakışı” *Mercek*, Sayı:33, Ocak.

GÜNGÖR, Bayram (2002): “Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Yabancı Direkt Sermaye Politikaları”, *İktisat İşletme ve Finans*, Kasım.

GÜRAK, Hasan (2003) “Küreselleşme Nereye Götürüyor? Dorudan Yabancı Yatırımlar, Verimlilik ve Gelir Dağılımı”, *Verimlilik Dergisi*, MPM 2003-2; www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=409 ; 25,11,2004.

HAWKINS, J ve DUBRAVKO, M (2001): “The Banking Industry in The Emerging Market Economies: Competition, Consolidation And Systemic Stability - An Overview”, BIS Monetary and Economic department, No.2.

IMF, Worl Economic Outlook, Çeşitli sayılar.

İTO (2003): Ekonomik Rapor, Yayın No:2003-57, İstanbul, Aralık..

KIELY, R (1998): “Transnational Companies, Global Capital and the Third World”, Globalization and The Third World, Ed. Ray Kiely and Phil Marfleet, London: Routledge.

MATHIESON, D. J ve ROLDOS, J (2001): “The Role of Foreign Banks in Emerging Markets,” Paper presented at IBRD, IMF Brookings Conference on Open Doors: Foreign Participation in Developing Countries.

MISHKIN, F (2001) Prudential Supervision: Why is it Important And What Are The Issues?, The Universty of Chicago Pres.

OECD (2002): Overview of Foreign Direct Investment For Development: Maximizing Benefits, Minimizing Costs, ;www.oecd.org/pdf/M00034000/M00034678.pdf

OKSAY, Suna (1998): “Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi”, Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, Ocak.

POMERLEANO, M ve VOJTA, G (2001): “What do Foreign Banks Do in Emerging Markets? An

Institutional Study ”, The World Bank IMF and Brookins Institution 3rd Annual Financial Markets and Development Conference..

RYRIE, W (1987): .Dünya Gelişmesinde Dinamik Güçler, derleyen: MTO Türkiye Milli Komitesi, MTO Yayın No:3, Ankara.

SABIR, Hasan (2002): “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Gelişmekte Olan Ülkelere Yönlendirici Politikalar”, HDT Dergisi, Ekim 2002, s.3; <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/Ekim2002/sabir.htm>.

SINGH, H ve KWANG, W (1995): “Some New Evidence on Determinants of Foreign Direct Investment in Developing Countries”, World Bank Policy Research Working Paper, No:1531.

SOUSSA, F (2004): “A Note on Banking FDI in Emerging Markets: Literature Review and Evidence from M&A Data”, International Finance Division Bank of England, London EC2R 8AH, March; www.bis.org/publ/cgfs22gb.pdf.

TBB (2004): Türk Bankacılık Sektörü, 2004 Türkiye İktisat Kongresi , Mali Piyasalar Çalışma Grubu, Türk Finans Sektörü Raporu.

UNCTAD (2003): FDI And Development: The Case Of Privatization-Related Services FDI: Trends, Impact And Policy Issues, TD/B/COM.2/EM.14/212 September 2003.

UNCTAD (2004): World Investment Report.

UNCTAD (1998): World Investment Report.